

СТАНДАРТИЗАЦІЯ, СЕРТИФІКАЦІЯ, ЯКІСТЬ

Науково-технічний журнал

№ 2 (92) 2015

Засновники:

Міністерство економічного розвитку
і торгівлі України
Державне підприємство
«Український науково-дослідний
і навчальний центр
проблем стандартизації,
сертифікації та якості»

Рік заснування — 1998

Журнал зареєстровано
у Державному комітеті телебачення
і радіомовлення України 31.03.2014
Свідоцтво № 20642-10462 ПР серія КВ

Журнал зареєстровано
у Вищій атестаційній комісії
України Постановою президії ВАК
від 10.02.2010 №1-05/1

Передплатний індекс: 22567

Головний редактор

Жовтуха В. О.,
в.о. генерального директора
ДП «УкрНДНЦ»

Заступник головного редактора

Воротинцев Ю. Ю.,
директор ХФ ДП «УкрНДНЦ»

Відповідальний редактор

Грищенко Ф. В., к. військ. н., с.н.с.

Редакційна колегія:

Андрощук В. В.
Байцар Р. І., д. т. н., проф.
Бандирська О. В., к. т. н., доц.
Богом'я В. І., д. т. н., с. н. с.
Віткін Л. М., д. т. н., проф.
Гінзбург М. Д., д. т. н., проф.
Захаров І. П., д. т. н., проф.
Зенкін А. С., д. т. н., проф.
Королько С. А.
Мачульський О. М.
Машков О. А., д. т. н., проф.
Нагорна О. О., к. е. н., проф.
Павлов С. В.
Руженцев І. В., д. т. н., проф.
Тріщ Р. М., д. т. н., проф.
Яненко О. П., д. т. н., проф.

ТЕХНІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Грищенко Ф. В.

Документи СЕН: сучасний стан, тенденції та перспективи3

НОВИНИ ISO

Затосування класифікації ІЕС щодо електродвигунів.10

РЕКЛАМА

ДП «Херсонстандартметрологія».....11

СТАНДАРТИЗАЦІЯ: МЕТОДОЛОГІЯ ТА ПРАКТИКА

Гінзбург М. Д., Коваленко С. Є.

Пропозиції щодо методики перекладання положень
англомовних нормативних документів засобами
української мови.....12

Гінзбург М. Д.

«Standardizing body (organisation)», «Standards body
(organisation)», «Standardisation body (organisation)».
Як це буде українською?.....24

СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ

Ситниченко В. М., Киселева А. Б., Стоякин Е. А.

Системи управління документами по ISO 30301 — основа
прозрачного корпоративного управління.....27

НОВИНИ ISO

Новий стандарт ISO/ІЕС щодо забезпечення.....38

Павлов С. В., Тимофіїва Я. Ю.

Вимоги нової версії міжнародного стандарту ISO 9001.....39

НОВИНИ ISO

Що для нас вода?.....42

СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ

Березовая С. С.

Необхідність впровадження в Україні систем управління
безпекою харчових продуктів на основі принципів HACCP...43

НОВИНИ ISO

Відновлювальний світ у межах нашої досяжності.....48

Редакційна група:

Винокуров Л. І.,
Войцеховська Г. Р.,
Дорошин О. Т.,
Курський Ю. С.,
Сіліч С. О.

Дизайн і комп'ютерна верстка

Мамчич Ю. Ю.,
Обушна І. В.

Відомості про авторів є актуальними
на момент надходження матеріалів
до редакції

Журнал рекомендовано до друку
Вченою радою ДП «УкрНДНЦ»
(протокол засідання № 2 від 29.05.15)

Піписано до друку 02.06.2015.

Формат 60×84/8.

Друк офсетний.

Папір крейдований.

Ум. друк. арк. 8,47.

Обл.-вид. арк. 7,53.

Замовлення № 4.

**Редакторсько-
інформаційна група:**

61002, м. Харків,
вул. Миросицька, 40, к. 3.
Тел./факс: (057) 752-00-89
E-mail: ssa@metrology.kharkov.ua

ЯКІСТЬ ПРОДУКЦІЇ ТА ПОСЛУГ

7 квітня 2015 року — Всесвітній день здоров'я.
Безпека харчових продуктів «від ферми до тарілки».....50

9-й Всеукраїнський з'їзд якості.....53

Мотринчук О. В.

Активізація співпраці вищих навчальних закладів
та роботодавців як механізм підвищення якості освіти.....54

ВСЕСВІТНІЙ ДЕНЬ МЕТРОЛОГІЇ

Мілтон М.

Вимірювання і світло
«Метрологія для світла і світло для метрології».....59

РЕКЛАМА

Величко В. А.

Лічильники ДП «Харківстандартметрологія»
допоможуть подолати ціновий шок у ЖКГ.....60

МЕТРОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Куценко В. П., Яненко О. П., Сергієнко С. П., Шевченко К. Л.
Моделювання процесу неруйнівного контролю властивостей
матеріалів радарним методом.....62

Масик І. П.

Математична модель визначення ступеня небезпеки
навігаційної ситуації.....66

ДП «УкрНДНЦ» оголошує конкурсний прийом
до аспірантури на 2015/2016 навчальний рік.....70

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

План набору слухачів
ХФ ДП «УкрНДНЦ» на червень—грудень 2015 року.....71

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО МЕТОДИКИ ПЕРЕКЛАДАННЯ ПОЛОЖЕНЬ АНГЛОМОВНИХ НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

М. Д. Гінзбург, доктор технічних наук, начальник відділу,
С. Є. Коваленко, провідний інженер (2002—2010),
Інститут транспорту газу, м. Харків

ПРЕДЛОЖЕНИЯ ОТНОСИТЕЛЬНО МЕТОДИКИ ПЕРЕВОДА ПОЛОЖЕНИЙ АНГЛОЯЗЫЧНЫХ НОРМАТИВНЫХ ДОКУМЕНТОВ СРЕДСТВАМИ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА

М. Д. Гинзбург, доктор технических наук, начальник отдела,
С. Е. Коваленко, ведущий инженер (2002—2010),
Институт транспорта газа, г. Харьков

PROPOSALS CONCERNING THE TRANSLATION TECHNIQUE FOR PROVISIONS OF ENGLISH-LANGUAGE NORMATIVE DOCUMENTS BY MEANS OF THE UKRAINIAN LANGUAGE

M. D. Ginzburg, Doctor of Technical Sciences, Department Head,
S. E. Kovalenko, Lead Engineer (2002—2010),
Gas Transportation R&D Institute, Kharkiv

М. Д. Гінзбург

С. Є. Коваленко

У статті, ґрунтуючись на класифікації положень нормативних документів (НД), поданої у [1], встановлено відповідність англійських уніфікованих мовних форм, застандартизованих у міжнародній директиві [2, додаток Н], українським уніфікованим мовним формам, запропонованим у [3]. Розроблено додаток до нової редакції ДСТУ 1.7, застосування якого істотно зменшить трудомісткість приймання іноземних НД як національних методом перекладання і забезпечить тотожність українського перекладу англійськомовному оригіналові.

Ключові слова: нормативний документ, положення, метод перекладання, тотожний переклад, методика перекладання, уніфікована мовна форма, модальність.

В статье, основываясь на классификации положений нормативных документов, изложенной в [1], установлено соответствие английских унифицированных языковых форм, стандартизированных в международной директиве [2, приложение Н], украинским унифицированным языковым формам, предложенным в [3]. Разработано приложение к новой редакции ДСТУ 1.7, применение которого существенно уменьшит трудоемкость принятия иностранных нормативных документов как национальных методом перевода и обеспечит тождественность украинского перевода англоязычному оригиналу.

Ключевые слова: нормативный документ, положение, метод перевода, тождественный перевод, методика перевода, унифицированная языковая форма, модальность.

In this paper, based on the classification of provisions of the normative documents, stated in [1], the correspondence of the English unified verbal forms standardized in international Directive [2, Annex H] with the Ukrainian unified verbal forms, proposed in [3], is established. The annex to new edition of the DSTU 1.7 is drawn up. Its use will significantly reduce the complexity of adoption of foreign normative documents as the national ones through translation and provides identity of the Ukrainian translation with the English original.

Keywords: normative document, provision, translation, identical translation, translation technique, unified verbal form, modality.

Підписавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом (ЄС), Україна взяла на себе зобов'язання поступово впровадити «звід **Європейських стандартів (EN) як національні стандарти**, зокрема гармонізовані європейські стандарти, добровільне застосування яких вважається таким, що відповідає вимогам законодавства, зазначеного у Додатку III до цієї Угоди» [4, ст. 56.8]. Закон України «Про стандартизацію» дозволяє приймати національні стандарти як державною мовою, так і за потреби «однією з мов відповідних міжнародних або регіональних організацій стандартизації» [5, ст. 7]. Проте повноцінно застосовувати європейські стандарти як національні можливо лише за наявності їхніх тотожних перекладів українською мовою, що ставить на порядок денний завдання якісно перекласти велику кількість стандартів та інших НД з офіційних мов європейських організацій стандартизації, насамперед з англійської. Це потребує такої методики перекладання¹ НД, що ґрунтувалась би як на загальних правилах стандартизації, так і, зокрема, на класифікації положень та методах формалізації структури кожного виду положень.

Відомо, що текст НД викладають не повністю природною загальноновживаною мовою (*англ.* language for general purpose, LGP), а частково штучною — фаховою (*англ.* languages for special purpose, LSP), тобто природною мовою, на яку накладено певні обмеження. Серед усіх різновидів фахових текстів найбільш структурована і формалізована фахова мова властива саме НД. Тому в правилах викладання НД чітко окреслено обмеження у вживанні лексичних і граматичних форм, що дають змогу досягти стислості, точності, недвозначності та логічної послідовності текстів НД. Позитивним прикладом таких обмежень є спеціальний обов'язковий додаток Н² «Verbal forms for the expression of provisions» (*укр.* мовні форми для висловлювання положень) міжнародної директиви ISO/IEC Directive Part 2:2011 [2], у якому застандартизовано правила викладання положень різних видів для англійських стандартів із закріпленням за кожним положенням певних англійських мовних форм.

Розробники чинного ДСТУ 1.5:2003 [7] намагалися сформулювати певні правила для українських НД, проте у п. 5.1.9 не охоплено всі види положень (зокрема рекомендації, інструкції тощо), які є не тільки в ISO/IEC Directives, Part 2:2011, а й у чинному ДСТУ 1.1:2001 [8], розробленому на базі міжнародної настанови ISO/IEC Guide 2:1996. Наприкінці 2014 року розпочався перегляд основоположних національних стандартів, що зробило можливим укласти та запровадити в ДСТУ 1.7 український аналог ви-

щезазначеного додатка Н [2]. Для цього проведено наукове дослідження, основні результати якого опубліковано в наших статтях [1; 3; 10]. Зокрема у цих статтях:

- доведено, що саме категорія модальності є тією інтегральною ознакою, яка дає змогу чітко розрізняти як види положень НД, так і сформулювати правила викладання кожного з них;
- методами модальної логіки побудовано класифікацію положень українських НД, яка охоплює всі різновиди положень, наведені в розд. 7 міжнародної настанови [9], у відповідному розд. 9 національного стандарту [8] та в п. 3.3, 6.5.1 і додатку Н міжнародної директиви [2], а також у п. 6.1—6.4 та Г.12—Г.14 чинного в Україні міждержавного стандарту [11];
- запропоновано довідкові національні додатки до проекту основоположного стандарту ДСТУ ISO/IEC Guide 2, які відбивають побудовану класифікацію й не порушують ідентичності національного стандарту міжнародній настанові [9];
- запропоновано обов'язковий додаток до проекту основоположного стандарту ДСТУ 1.5, який є українським аналогом додатку Н міжнародної директиви [2] і дає змогу формалізувати виклад кожного виду положень НД засобами української мови.

Проте, поки не розв'язаним, але актуальним завданням залишилося питання стосовно використання цих результатів для поліпшення нової редакції стандарту ДСТУ 1.7 щодо приймання (*англ.* adoption) англійських іноземних стандартів як національних методом перекладання (*англ.* translation)³.

³У загальноновживаній англійській мові віддієслівні іменники *adoption* і *translation* мають три значення: процесу, що триває або повторюється, події (факту) та результату, що можна проілюструвати цитагою з Oxford Dictionary of English: adoption — the action or fact of adopting or being adopted [12]. Розробляючи НД, треба керуватися чітким правилом: у межах одного НД тим самим терміном позначають лише одне поняття і не позначають різні, навіть взаємопов'язані. Це зокрема стосується і таких понять, як **процес** і його **результат**; **тяглий процес**, що триває та/або багаторазово повторюється, і «миттєва» подія, яку подають як **факт**, нехтуючи її тривалістю. Зазначене правило не залежить від властивостей конкретної мови. Навіть якщо певна загальноновживана мова, наприклад англійська, називає ці поняття одним словом, у НД їх треба позначати різними термінами. Наприклад у [9, п. 9.6] для розмежування взаємопов'язаних понять вжито різних англійських термінів amendment (*укр.* змінювання — **процес**) і result of amendment (*укр.* зміна — **результат**). З наведеного прикладу випливає, що загальноновживана українська мова як і більшість інших слов'янських мов (наприклад, польська, чеська, словацька) природно творять спільнокореневі віддієслівні іменники, що не є синонімами, а різняться значеннями і завдяки цьому дають змогу термінологічно розмежовувати поняття **тяглого процесу**, **факту** та **результату**, наприклад *змінювання*, *змінення* і *зміна*. Стосовно термінів *adoption* і *translation* це виглядає так: українськими відповідниками *adoption* є *приймання*; *прийняття*; *прийнятий НД*; а *translation* — *перекладання*; *перекладення*; *переклад*. Оскільки метод — це спосіб дії багаторазового застосування, то в термінологічних сполуках з терміном **метод** треба вживати перших українських іменників з наведених переліків: **метод приймання** і **метод перекладання**. Це не враховано у чинній версії [13], але сподіваємось, що це буде виправлено у новій редакції цього стандарту.

¹**Методика перекладання** (*англ.* translation technique; *рос.* методика перевода) — це сукупність науково обґрунтованих і перевірених на практиці правил, способів перекладання текстів [6, с. 111].

²У четвертій редакції 2001 року це був додаток Г.

Згідно з правилами міжнародної стандартизації, запровадженими в Україні, національний НД вважають ідентичним іноземному⁴, якщо дотримано **принцип зворотності** (*англ.* *vice versa principle*), тобто, якщо все, що прийнятне (*англ.* *is acceptable*) за умовами іноземного НД, є прийнятним у національному, і навпаки, отже відповідність (*англ.* *compliance*) іноземному НД також означає відповідність національному [13, п. 3.5, 4.2; 14, п. 3.11, 4.2]. З огляду на наявність у НД зобов'язальних, заборонних, дозвільних і рекомендаційних положень, що різняться своєю модальністю, принцип зворотності можна переформулювати так: **те, до чого зобов'язує іноземний НД, що він забороняє або дозволяє, що він рекомендує чи не рекомендує, те саме унормовує національний НД і навпаки**. Звідси випливає основне завдання перекладача — зберегти у національному НД вид кожного положення іноземного НД, зумовлений модальністю цього положення.

Мета цієї статті — ґрунтуючись на класифікації положень НД, поданої у [1], установити модальну відповідність англійських уніфікованих мовних форм, застандартизованих у міжнародній директиві [2, додаток Н], українським уніфікованим мовним формам, запропонованим у [3], що істотно зменшить трудомісткість перекладання і забезпечить тотожність українського перекладу англословного оригіналові.

1. ЗАСОБИ ПОДАВАННЯ МОДАЛЬНОСТІ У ЗАГАЛЬНОВЖИВАНІЙ ТА ФАХОВІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ ПОРІВНЯНО З УКРАЇНСЬКОЮ

Як зазначено в наших попередніх статтях, **модальність** (*англ.* *modality*, *рос.* *модальность*, від *лат.* *modus* — міра, спосіб) вважають вершиною діалектичного поєднання мислення та мовлення. Як в українській, так і в англійській мовах модальність виявляє себе у широкому колі мовних явищ усіх мовних рівнів: семантичного, граматичного (синтаксичного, морфологічного), лексичного і фонетичного. Через це її можна розглядати як мовну універсалію, що охоплює всю тканину мовлення, й уважати **надкатегорією** (*англ.* *supercategory*, *рос.* *сверхкатегория*), що складається з окремих **підкатегорій** (*англ.* *subcategory*, *рос.* *подкатегория*), кожна з яких належить певному мовному рівню (див. [3, рис. 1]):

- семантичному рівню — **семантична модальність** (*англ.* *semantic modality*, *рос.* *семантическая модальность*), яка не залежить від властивос-

⁴Тут і далі термін **іноземний НД** уживаємо як загальну назву для документів, прийнятих і опублікованих:

- міжнародними стандартизувальними організаціями (*англ.* *international standardizing organization*);
- регіональними стандартизувальними організаціями (*англ.* *regional standardizing organization*);
- національними органами стандартизації (*англ.* *national standards body*) інших держав, з якими Україна має відповідні договори.

тей конкретної мови. Тому опис семантичної модальності в [3] стосується як української, так і англійської мов;

- синтаксичному рівню — **синтаксична модальність** (*англ.* *syntactical modality*, *рос.* *синтаксическая модальность*), яка є синтаксичною категорією кожного речення;
- морфологічному рівню — дієслівна **категорія способу** (*англ.* *category of mood* [15, с. 169], *рос.* *категория склонения* [16, с. 80]), яка в обох мовах є основним морфологічним засобом оформлювання синтаксичної модальності;
- лексичному рівню:
 - **лексико-граматична модальність** (*англ.* *lexico-grammatical modality* [15, с. 230], *рос.* *лексико-грамматическая модальность*), яку в обох мовах втілюють **модальні слова** (*англ.* *modal words* [15, с. 230], *рос.* *модальные слова* [16, с. 199]). Своїм лексичним значенням вони передають, як мовець оцінює зміст вислову з погляду вірогідності, імовірності та можливості повідомлюваного, щодо його впевненості, невпевненості, припущення, джерела інформації, логічного виділення основного у вислові, підкреслення висновку, емоційної оцінки повідомлюваного. Модальні слова не є членами речення, не пов'язані з іншими членами речення засобами узгоджування та керування. Проте ці слова мають тісний семантичний та інтонаційний зв'язок з іншими членами речення, органічно входять до синтаксичної структури речення [17, с. 243], змінюючи його структурну схему. Саме тому пов'язану з ними модальність називають лексико-граматичною;
 - **лексична модальність** (*англ.* *lexical modality* [15, с. 230], *рос.* *лексическая модальность*), яку втілюють модальні модифікатори, що ускладнюють присудок двоскладного речення в обох мовах або головний член односкладного речення лише в українській⁵. При цьому структурна схема речення не змінюється. Своїм лексичним значенням модальні модифікатори передають доконечність, бажаність, можливість, ймовірність тощо. В українській мові модальними модифікаторами є модальні дієслова, прикметники чи прислівники, а в англійській мові — група модальних дієслів (*англ.* *modals*,

⁵**Односкладних речень** (*англ.* *one-member sentence*), у яких є лише один **головний член** (*англ.* *main part*), англійська мова вживає значно рідше за українську. Спільними для обох мов є лише такі три типи односкладних речень: **номінативне** (*англ.* *nominal sentence*), **наказове** (*англ.* *imperative sentence*) та **інфінітивне** (*англ.* *infinitive sentence*), що не мають модальних модифікаторів. Проте українська мова має інші типи односкладних речень, зокрема з модальними модифікаторами (предикативними прислівниками і формами на **-но**, **-то**, які переходять у предикативи) [15, с. 250—251; 18, с. 121—122], що їх широко вживають в українських НД.

modal verbs [19, п. 5.92], *рос.* модальніє глаголы [16, с. 144]): *can, could, may, might, must, ought to, shall, should, will, would* [19, п. 5.92];

- фонетичному рівню — **наголос** та **інтонація** (*англ.* stress and intonation [20, с. 308]), які в обох мовах є фонетичними засобами передавання модальності.

Із наведеного вище можна зробити висновок, що загальноновживані українська та англійська мови мають широкий спектр засобів передавання семантичної модальності й немає різких відмінностей між обома мовами щодо цих засобів [18, с. 108; 20, с. 308].

2. ПРАВИЛА ВИКЛАДАННЯ АНГЛОМОВНИХ НД

З усієї різноманітності засобів втілення модальності фахова мова використовує обмежене їх коло. Для англомовних НД ці обмеження чітко викладено в [2, додаток Н]. Їх можна звести до чотирьох.

По-перше, в англомовних НД інструктивні положення подають виключно дієсловами в наказовому способі («instructions are expressed in the imperative mood» [9, п. 7.1, примітка]), тобто морфологічним засобом. Наприклад, прямі інструкції щодо кроків, яких треба вжити для метода тестування, подають так: «Switch on the recorder» (*укр.* увімкніть самописний прилад) [2, п. Н.1, примітка]. Для всіх інших видів положень використовують дієслова у дійсному способі (*англ.* indicative mood).

По-друге, директивою [2] унормовано передавати модальність усіх інших нормативних і рекомендаційних положень та тверджень про змогу і здатність лише лексичними засобами, тобто за допомогою модальних дієслів. Оскільки у загальноновживаній англійській мові ці дієслова мають багато значень, частина з яких у різних модальних дієслів збігається (див. [19, п. 5.94—5.220]), то для однозначного семантичного сприймання кожного виду положень розробники [2] чітко розмежували модальні дієслова, закріпивши за кожним з них певний вид положення.

По-третє, замість відсутніх часових форм англійських модальних дієслів зазвичай уживають еквівалентів цих модальних дієслів⁶ [21, с. 81], правила вживання яких у загальноновживаній англійській мові подано в [19, п. 5.221-5.245]. Тому, директивою [2] для кожного застандартизованого модального дієслова унормовано певні еквіваленти. Проте їх дозволено вживати лише за умови, що через лінгвістичні чинни-

⁶Наприклад, модальне дієслово *can* не має майбутнього часу. Тому, щоб зазначити змогу і здатність у майбутньому часі, замість *can* уживають синтаксичну конструкцію *to be able* (*укр.* бути спроможним). Після цього еквівалента завжди вживають інфінітива з часткою *to* [21, с. 80], на відміну від інфінітива після модального дієслова: «In order **to be able to claim** compliance with a document, the user needs **to be able to identify** the requirements he/she is obliged to satisfy» [9, п. 6.6.1.1] — *укр.* «Щоб **бути спроможним заявити** про відповідність документів, користувач має **бути спроможним ідентифікувати** вимоги, які він зобов'язаний виконати».

ки в певному реченні не можна вжити власне модального дієслова.

По-четверте, директивою [2] заборонено вживати в англомовних НД:

- **must** замість **shall**, щоб не виникло плутанини між вимогами розроблюваного НД, яких треба виконувати в разі заяви про відповідність цьому НД, та зовнішніми вимогами технічного законодавства, яких треба виконувати за будь-яких умов. У примітці 1 до [9, п. 7.5.1] рекомендовано вимоги, що є обов'язковими згідно із законом або регламентом, називати **mandatory requirement**. На нашу думку, українською їх доцільно називати **законодавчі вимоги**, оскільки запропонований у примітці 1 до [8, п. 9.5.1] термін **обов'язкові вимоги** не відповідає сутності поняття, бо кожна вимога є обов'язковою в тому сенсі, що її треба виконувати;
- **may not** замість **shall not**, щоб висловити заборону;
- **possible** або **impossible**, щоб висловити дозвіл;
- **can** замість **may** та **may** замість **can**, оскільки **may** означає дозвіл, зафіксований у НД, тоді як **can** стосується здатності користувача НД або відкритих йому можливостей (зокрема здатності об'єкта стандартизації).

Зазначені обмеження сформували англійські уніфіковані мовні форми, подані в табл. 1, у якій для кожного положення також вказано вид логічної модальності та вид вислову відповідно до [1]. З табл. 1 випливає, що модальні дієслова, унормовані для викладання англомовних НД міжнародною директивою [2, додаток Н], своєю семантикою чітко й однозначно відбивають логічну модальність, притаманну змісту того положення, за яким їх закріплено.

3. УСТАНОВЛЕННЯ МОДАЛЬНОЇ ВІДПОВІДНОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ УНІФІКОВАНИХ МОВНИХ ФОРМ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВИЛ ПЕРЕКЛАДАННЯ ПОЛОЖЕНЬ АНГЛОМОВНИХ НД

Порівнюючи англійські уніфіковані мовні форми, застандартизовані у [2, додаток Н] та подані в табл. 1, з українськими уніфікованими мовними формами, запропонованими у [3, табл. 3], можна встановити їхню модальну відповідність і на підставі цієї відповідності правила перекладання англомовних НД українською мовою, що дають змогу перекладачеві зберегти у національному НД вид кожного положення іноземного НД, зумовлений модальністю цього положення. Результати такого порівняння подано в табл. 2. Різновиди присудків у положеннях англомовних НД визначено відповідно до [22, с. 146—147], а в українських — відповідно до [23, с. 85].

З табл. 2 стає очевидною відмінність англійських та українських уніфікованих мовних форм, зумовлена ▶

Таблиця 1. Англійські уніфіковані мовні форми для викладання положень НД

Різновид положення НД	Різновид логічної модальності	Різновид вислову	Основна англійська дієслівна форма	Еквіваленти основної форми, дозволені у виняткових випадках
1 instruction (інструктивне положення)	абсолютна (деонтична) модальність	нормативний зобов'язальний вислів	the imperative mood	—
2 requirement (вимога)			shall	is to; is required to; it is required that; has to; only ... is permitted; it is necessary
3 prohibition (заборонне положення)		нормативний заборонний вислів	shall not ⁷	is not allowed [permitted] [acceptable] [permissible]; is required to be not; is required that ... be not; is not to be
4 permission (дозвільне положення)		нормативний дозвільний вислів	may	is permitted; is allowed; is permissible
5 recommendation (рекомендаційне положення)	порівняльні (аксіологічні) модальності	рекомендаційний вислів	need ⁸ not	it is not required that; no ... is required
			should	it is recommended that; ought to
6 statement of possibility and capability (твердження про змозгу і здатність)	фізичні та каузальні модальності	вислів можливості	should not	it is not recommended that; ought not to
			can	be able to; there is a possibility of; it is possible to
			cannot	be unable to; there is no possibility of; it is not possible to

граматичними властивостями обох мов. По-перше, в англійських НД дуже поширені пасивні конструкції, які передають два різні значення: *пасиву стану* і *пасиву дії* [18, с. 88]. У сучасній українській мові пасивні конструкції можуть передавати лише стан (ознаку), а для дій треба вживати активних конструкцій. Це спричинює потребу перетворювання пасивних англійських конструкцій в активні українські. По-друге, інфінітив в обох мовах має різні граматич-

⁷Стосовно дії, поданої Indefinite Infinitive Active, *shall not* передає заборону, а стосовно ознаки чи дії, поданої Indefinite Infinitive Passive, — вимогу відсутності цієї ознаки (дії).

⁸Англійська граматику тлумачить дієслово *need* як напівмодальне (англ. semi-modal), тобто як дієслово, вживане як модальне лише в заперечних і питальних конструкціях [19, п. 5.246—5.247; 12].

ні категорії, суттєві для викладання положень НД. В українській мові інфінітив має лише категорію виду, і відповідно за наявності спільнокоренових дієслів на *-ся* максимально може бути чотири форми спільнокоренових інфінітивів, наприклад, *будувати // збудувати* та *будуватися // збудуватися*. Проте українські *ся*-інфінітиви не є пасивними формами, а мають або зворотне, або безособове значення. Англійський інфінітив на відміну від українського має категорію часу та категорію стану (тобто може бути активним і пасивним) і відповідно шість форм [16, с. 152; 18, с. 96—97], з яких у НД зазвичай уживають лише активних і пасивних інфінітивів загального виду (англ. Indefinite Infinitive Active, Indefinite Infinitive Passive). По-третє, англійська та українська

Таблиця 2. Порівняння англійських та українських уніфікованих мовних форм з огляду на їхню модальність

Різновид положення НД	Основне англійське модальне дієслово	Значення семантичної модальності	Синтаксичне оформлення модальності в англійській мові	Спосіб перекладання українською	Уніфіковані мовні форми українських НД (за [3, табл. 2])
exclusive requirement (беззастрожна вимога)	shall	<p>1) У стверджувальному / заперечному реченні у третій особі одн. чи мн. передає значення доконечності, повинності, обов'язковості виконання/невиконання певної дії, зазначеної подальшим інфінітивом повнозначного дієслова, зокрема й за наявності причинно-во-наслідкового зв'язку</p> <p>2) Наявність дієслова-зв'язки to be, що належить до так званих дієслів буття, спрямовує семантичне значення модального дієслова доконечності, повинності, обов'язковості на ознаку, характеристику предмета, зокрема:</p> <p>2.1) у стверджувальному реченні передає значення обов'язкової наявності у предмета певної ознаки (характеристики)</p>	<p>1) Складений дієслівний присудок (complex verbal predicate), у якому модальне дієслово сполучене з інфінітивом повнозначного дієслова shall (not) + Indefinite Infinitive (Active or Passive)</p>	<p>1) Складений дієслівний присудок, у якому модальне дієслово або інше слово з відповідним модальним значенням (прикметник, прислівник) сполучене з інфінітивом повнозначного дієслова та в разі заперечного речення із часткою ne⁹</p>	<p>Слова <i>мати, мусити, повинний</i> (одн. чи мн. в особовій формі), <i>потрібно, треба</i> (в разі заперечного речення із заперечною часткою не), сполучені з інфінітивом повнозначного дієслова доконаного чи недоконаного виду</p>
			<p>2.1) Складений іменний присудок (complex nominal predicate), у якому після модального дієслова стоїть інфінітив дієслова-зв'язки to be: shall + be + іменна частина, виражена прикметником, дієприкметником II (Past Participle — Participle II) чи іменником</p>	<p>2.1) Ускладнений іменний присудок виду: допоміжне слово з відповідним модальним значенням + дієслівна зв'язка у формі інфінітиву бути + іменна частина, виражена прикметником, дієприкметником або іменником</p>	<p>2.1) Звороти <i>має / мають бути, мусить / мусять бути, повинен / повинні бути</i>, сполучені з прикметником, дієприкметником чи іменником</p>

⁹ У таких реченнях заперечна частка **ne** може передувати не інфінітиву, а модальному дієслову (прикметнику, прислівнику), якщо це не змінює суть вимоги.

Продовження таблиці 2. Порівняння англійських та українських уніфікованих мовних форм з огляду на їхню модальність

Різнovid положення НД	Основне англійське модальне дієслово	Значення семантичної модальності	Синтаксичне оформлення модальності в англomовному тексті	Спосіб перекладання українською	Уніфіковані мовні форми українських НД (за [3, табл. 2])
prohibition (заборонне положення)	shall not	2.2) у заперечному реченні передає значення обов'язкової відсутності у предмета певної ознаки (характеристики)	2.2) Складений іменний присудок із заперечною часткою not між модальним дієсловом та інфінітивом дієслова-зв'язки to be : shall + not + be + іменна частина , виражена прикметником, дієприкметником II (Past Participle — Participle II) чи іменником	2.2) Укладнений іменний присудок виду: слово з відповідним модальним значенням + дієслівна зв'язка у формі інфінітиву бути із заперечною часткою не + іменна частина , виражена прикметником, дієприкметником чи іменником	2.2) Звороти <i>має / мають не бути (бути не), мусять / мусять не бути (бути не), повинен / повинні не бути (бути не)</i> , сполучені з прикметником, дієприкметником чи іменником
		У заперечному реченні у третій особі одн. чи мн. передає значення недопустимості, заборону дії, зазначеної подальшим інфінітивом повнозначного дієслова	Складений дієслівний присудок, у якому заперечна частка not безпосередньо пов'язана з модальним дієсловом присудка, а дію виражено інфінітивом: shall not + Indefinite Infinitive Active	1) Складений дієслівний присудок, у якому слово заборонено або слово з модальним значенням дозволу , якому передують заперечна частка не , сполучена з інфінітивом повнозначного дієслова (або віддієслівним іменником у процесовому значенні) недоконаного виду	1) Слова <i>заборонено, не дозволено, не вільно</i> , сполучені з інфінітивом недоконаного виду або з віддієслівним іменником недоконаного виду за умови, що в реченні не зазначено суб'єкта дії або він є додатком у давальному відмінку
	may	У стверджувальному реченні передає, що виконання певної дії, зазначеної подальшим інфінітивом повнозначного дієслова, не впливає на досягнення відповідності документів. Тобто, відсутність покарання за невиконання зазначеної дії	Складений дієслівний присудок виду: may + Indefinite Infinitive (Active or Passive)	2) Складений дієслівний присудок, у якому дієслівна фразеологічна сполучка не мати право , поєднана з інфінітивом повнозначного дієслова недоконаного виду	2) Звороти <i>не має (не мають) права, сполучені з інфінітивом</i> недоконаного виду за умови, що в реченні суб'єкта дії зазначено й він є підметом у реченні
			Складений дієслівний присудок, у якому слово з модальним значенням дозволу сполучене з інфінітивом повнозначного дієслова	1) Складений дієслівний присудок, у якому слово дозволу переважає надоконаного виду, за умови, що в реченні не зазначено суб'єкта дії або він є додатком у давальному відмінку	1) Слова <i>дозволено, вільно</i> , сполучені з інфінітивом переважає надоконаного виду, за умови, що в реченні не зазначено суб'єкта дії або він є додатком у давальному відмінку

<p>permission (дозвільне положення)</p>	<p>need not</p>	<p>У заперечному реченні передає необов'язковість виконання певної дії, зазначеної подальшим інфінітивом повнозначного дієслова, для досягнення відповідності документації. Тобто, відсутність покарання за виконання зазначеної дії</p>	<p>Складений дієслівний присудок, у якому заперечна частка not безпосередньо пов'язана з модальним дієсловом присудка, а дію виражено інфінітивом повнозначного дієслова need not + Indefinite Infinitive (Active or Passive)</p>	<p>Складений дієслівний присудок, у якому слово з модальним значенням дозволу, сполучене з інфінітивом повнозначного дієслова, якому передують заперечна частка не</p> <p>2) Складений дієслівний присудок, у якому дієслівна фразеологічна сполучка <i>мати право</i> поєднана з інфінітивом повнозначного дієслова недоконаного виду, якому передують заперечна частка не</p>	<p><i>право</i>, поєднана з інфінітивом повнозначного дієслова недоконаного виду</p> <p>1) Слова дозволено, вільно, сполучені з інфінітивом переважно недоконаного виду, якому передують заперечна частка не, за умови, що в реченні не зазначено суб'єкта дії або він є додатком у давальному відмінку</p> <p>2) Звороти <i>має право (мають право)</i>, сполучені з інфінітивом переважно недоконаного виду із заперечною часткою не, за умови, що в реченні суб'єкта дії зазначено й він є підметом у реченні</p>
<p>recommendation (рекомендаційне положення)</p>	<p>should</p>	<p>У стверджувальному й заперечному реченнях передає значення поради, рекомендації (як правило зумовленої певними обставинами) щодо дії, зазначеної подальшим інфінітивом повнозначного дієслова</p>	<p>Складений дієслівний присудок виду: should (not) + Indefinite Infinitive (Active or Passive)</p>	<p>Просте безособове речення зі складеним дієслівним присудком виду: слово з відповідним модальним значенням (якому може передувати заперечна частка не) + інфінітив повнозначного дієслова</p>	<p>Слова <i>(не) рекомендовано, (не) доцільно</i>, сполучені з інфінітивом недоконаного чи доконаного виду</p>
<p>statement of possibility and capability (твердження про зможу і здатність)</p>	<p>can / cannot</p>	<p>1) У стверджувальному / заперечному реченні передає значення здатності / нездатності, спроможності / неспроможності виконувати певну дію, зазначену подальшим інфінітивом</p> <p>2) У стверджувальному / заперечному реченні наявність дієслова-зв'язки буття to be спрямовує семантичне значення модального дієслова здатності / нездатності, спроможності / неспроможності на ознаку, характеристику предмета</p>	<p>1) Складений дієслівний присудок виду: can / cannot + Indefinite Infinitive (Active or Passive)</p> <p>2) Складений іменний присудок виду: can / cannot + be + іменна частина, виражена прикметником, дієприкметником II (Past Participle — Participle II) чи іменником</p>	<p>1) Складений дієслівний присудок, у якому слово з відповідним модальним значенням сполучене з інфінітивом повнозначного дієслова</p> <p>2) Ускладнений іменний присудок виду: допоміжне слово з відповідним модальним значенням + дієслівна зв'язка у формі інфінітиву (не) бути + іменна частина, виражена прикметником, дієприкметником, іменником</p>	<p>1) Слова <i>(не) могли, (не) здатний, (не) спроможний</i> (одн. чи мн. в особовій формі), сполучені з інфінітивом повнозначного дієслова недоконаного чи доконаного виду</p> <p>2) Слова <i>(не) могли, (не) здатний, (не) спроможний</i> (одн. чи мн. в особовій формі), сполучені з інфінітивом дієслова-зв'язки <i>(не) бути</i> та прикметником, дієприкметником чи іменником</p>

мови по-різному передають заперечення. Заперечна частка **not** завжди стоїть після англійського модального дієслова і часто-густо зрощується з ним [24, т. 2, с. 31], тоді як в українській мові місце заперечної частки **не** (перед модальним модифікатором або перед інфінітивом) може змінювати модальність вислову і відповідно вид положення, наприклад, *дозволено не подавати* (дозвільне положення) і *не дозволено подавати* (заборонне положення). В окремих випадках перестановка частки **не** практично не впливає на зміст положення, наприклад, *рекомендовано не замінити* і *не рекомендовано замінити*. Так само можна вважати тотожними вимоги: *... повинні бути не закріпленими, ... повинні не бути закріпленими і ... не повинні бути закріпленими*. Детальний розгляд усіх цих відмінностей та їхнього впливу на перекладання

англомовних НД виходить за рамки цієї статті та потребує окремого дослідження.

Запропоновану в табл. 2 схему перекладання порівняно із загальноприйнятими правилами перекладання англійських синтаксичних модальних конструкцій українською, викладеними в авторитетних посібниках з перекладання англомовних технічних і юридичних текстів [20; 25], а також у порівняльних граматиках англійської та української мов [15; 18; 26], і з'ясовано їхню відповідність. Водночас запропоновані обмеження різноманітності варіантів перекладу дають змогу досягти стислості, точності, недвозначності та логічної послідовності текстів перекладених НД.

Для апробування запропонованої методики перекладання у табл. 3 подано приклади перекладів українською всіх поданих у табл. 2 видів положень

Таблиця 3. Приклади перекладу положень міжнародних НД, тексти яких містять модальні дієслова, що визначають різновид певного положення

Текст оригіналу	Вид положення	Переклад
1) A sealing drawing is part of the documentation for type approval. It shall include the metrological sealing as well as the sealing of all metrological relevant removable accessories (EN 12480:2002 / A1:2006, п. 6.1)	вимога	Схема герметизації є частиною документації для затвердження типового зразка. Вона повинна охоплювати як метрологічну герметизацію, так і герметизацію всіх метрологічно значущих знімних пристосовань
2) This European Standard shall be given the status of a national standard, either by publication of an identical text or by endorsement, at the latest by June 2007, and conflicting national standards shall be withdrawn at the latest by June 2007 (EN 12372: 2006, вступ)		Цьому Європейському стандарту треба надати не пізніше червня 2007 року статус національного стандарту або опублікуванням ідентичного тексту, або підтвердженням, а конфліктні [йому] національні стандарти треба скасувати не пізніше червня 2007 року
3) Gas meters shall be classified according class 1,0 (EN 12480:2002 / A1:2006, п. 4.1)		Газові лічильники мають бути покласифіковані відповідно до класу 1.0
4) The operating instructions shall be available in written form or electronic format and shall identify the name and address of the manufacturer and the date of issue (EN 12480:2002 / A1:2006, п. 10.3)		Інструкції з експлуатації мають бути в письмовій формі або в електронному форматі й повинні зазначати ім'я та адресу виробника і дату випуску
5) The accuracy of the measurements shall not be influenced by different sampling modes (EN 14236:2007, п. 5.2.2)		Точність вимірювання повинна не бути залежною (не повинна залежати, повинна не залежати) від режимів відбирання проб
6) Auditors shall not audit their own work (ISO 9001:2008, п. 8.2.2)	заборонне положення	Аудитори не мають права перевіряти свою роботу
7) The release of product and delivery of service to the customer shall not proceed until the planned arrangements (see 7.1) have been satisfactorily completed, unless otherwise approved by a relevant authority and, where applicable, by the customer (ISO 9001:2008, п. 8.2.4)		Заборонено (не вільно) продовжувати випускати продукцію та надавати послуги замовнику, поки заплановані заходи (див. 7.1) не буде задовільно завершено, якщо інше не санкціював відповідний орган і, де це доречно, замовник

Продовження таблиці 3. Приклади перекладу положень міжнародних НД, тексти яких містять модальні дієслова, що визначають різновид певного положення

Текст оригіналу	Вид положення	Переклад
8) ...The manufacturer may declare a wider ambient temperature range using a minimum temperature of — 10 °C, —25 °C or —40 °C and a maximum temperature of 40 °C, 55 °C or 70 °C) and/or a wider storage temperature range (EN 12480:2002 / A1:2006, п. 4.4)	дозвільне положення	Виробник має право декларувати ширший температурний діапазон зовнішнього середовища, використовуючи мінімальну температуру —10 °C, —25 °C чи —40 °C і максимальну температуру +40 °C, +55 °C чи +70 °C та/або ширший температурний діапазон зберігання
9) An incident where no injury, ill health, or fatality occurs may also be referred to as a «near-miss», «near-hit», «close call» or «dangerous occurrence» (OHSAS 18001-2007, п. 3.9)		Інцидент, який не призводить до травми, погіршення здоров'я чи смерті, дозволено також розглядати як «помилку», «небезпечне положення», «потенційну небезпеку» або «ризиковану ситуацію»
10) The process need not take place in all areas of activity simultaneously (OHSAS 18001—2007, п. 3.3)		Дозволено не запроваджувати цей процес одночасно в усіх сферах діяльності
11) This requirement need not apply to flexible appliance connectors specifically designed to be removed or refitted by the appliance user, e.g. domestic cooker connection systems (EN 1775:2007, п. 8.5.1)	рекомендаційне положення	Цю вимогу дозволено не застосовувати до гнучких з'єднувачів, спеціально призначених, щоб за їх допомогою пересувати чи ремонтувати відповідний прилад споживача, наприклад, до систем під'єднання хатньої плити
12) The tightness test should be carried out in situ, with all joints easily accessible and free from any covering (EN 1775:2007, п. 6.6.3)		Випробовувати на герметичність доцільно в місцях усіх легкодоступних з'єднань, вільних від будь-якого покриття
13)... NOTE 3. Some types of M-pipes systems are electrically disconnected in the fitting. For these systems connection to the equipotential bonding system should not be advised (EN 1775:2007, п. D.2.1)	твердження про змогу і здатність	ПРИМІТКА 3. Деякі трубопроводи магістральних систем мають електроізолювану арматуру. Для таких систем не рекомендовано з'єднувати еквіпотенціальні поверхні
14)... many of the requirements can be addressed concurrently or revisited at any time (OHSAS 18001-2007, п.)		... багато вимог можуть бути розглянуті одночасно чи будь-коли переглянуті
15) If sufficient information is available on the nature of the soil, the analysis for certain pipeline sections can be based on typical soil parameters (EN 1594:2009, п. 7.3.2)	твердження про змогу і здатність	Якщо інформація про природу ґрунту є достатньою, то аналіз певних ділянок трубопроводу може базуватись на типових параметрах ґрунту
16) Communication to contractors can be in alternative forms to the policy statement itself, such as rules, directives and procedures, and may therefore only include pertinent sections of the policy (ISO 14001:2004, п. A.3)		Інформування підрядників щодо самої політики може бути в альтернативній формі , наприклад, такій як правила, настанови та методики, і у зв'язку з цим містити лише доречні положення політики
17) Compliance with this Occupational Health and Safety Assessment Series (OHSAS) Standard cannot confer immunity from legal obligations (OHSAS 18001-2007, вступ)		Відповідність цьому стандарту серії OHSAS не може звільнити від дотримання вимог законодавства

англомовних НД. Ці приклади показують логічну, семантичну, синтаксичну й лексичну узгодженість українських перекладів положень англомовних НД з оригіналами.

Що стосується таких підвидів вимог, як **альтернативна вимога** (англ. *alternative requirement*) та **додаткова вимога** (англ. *additional requirement*), то розрізнявальні особливості їхнього оформлення на синтаксичному рівні в англомовному та україномовному текстах ті самі.

Як в англомовних, так і в українських НД **альтернативні вимоги** оформлюють як складносурядне речення або речення з однорідними членами, у якому відношення між частинами складносурядного речення або між однорідними членами простого речення виражено сурядними розділовими сполучниками: в англійській мові сполучниками *or; either... or* або словосполуками *one in; one of*, а в українській — *або; або... або; чи; чи... чи* або словосполучкою *один з* (в особовій формі). Загалом в українській мові кількість розділових сполучників більша, ніж в англійській, але найпоширеніші з них *або, чи* [18, с. 139—140], які й узвичаїлись у текстах українських НД. Тому саме їх закладено в [3, табл. 2].

Додаткову вимогу обома мовами оформлюють як складнопідрядне речення з відповідними підрядними сполучниками й словами (умовними, часовими, логічними тощо), у якому підрядна частина вказує на умови, за яких треба виконувати вимогу, зазначену в головній частині цього речення. Такими сполучниками в англійській мові є *if, unless, in case* та ін. В українській мові їм відповідають *якщо, якщо не, у разі* тощо. Коли підрядне умовне речення стоїть перед головним, то останнє починається зі сполучника-відповідника *то*. «Загалом у будові складнопідрядного речення та в контингенті різних типів підрядних речень між українською та англійською мовами різких відмінностей немає» [18, с. 143]. Особливістю українського складнопідрядного речення порівняно з англійським є більше поширення речень, у головній частині яких є вказівне слово, конкретизоване підрядним реченням.

Перекладаючи англомовні НД, треба виходити із семантичної (модальної) відповідності, а не з граматич-

ної. Так, інструктивні положення (англ. *instruction*) в англомовних НД передають дієсловами наказового способу, тоді як в українських — інфінітивами [3]. Тому еквівалентним є переклад, поданий у табл. 4.

Суттєвою проблемою перекладання англомовних НД є вичерпні положення (англ. *deemed-to-satisfy provision*), які «визначають один чи кілька способів виконання вимоги чи вимог нормативного документа» [9, п. 7.6]. В українських НД їх подають підметовими реченнями із зазначенням суб'єкта дії та присудка у формі дієслова недокопаного виду в третій особі теперішнього часу або неозначено-особовими реченнями з головним членом у формі дієслова недокопаного виду в третій особі множини теперішнього часу [3]. Тобто вони відрізняються від вимог не лише змістом, а й формою. Ці положення набувають значення доконечності, повинності, обов'язковості виконання саме завдяки загальному контекстові НД, а вирвані з контексту такі вислови із зобов'язальних стають описовими.

У англомовних НД, на відміну від українських, вичерпні положення за мовними засобами передавання модальності не відрізняються від вимог, тобто мають зобов'язальну форму, виражену модальним дієсловом *shall* або його еквівалентами. Отже, вичерпні положення і вимоги різняться лише змістом, але збігаються формою. Питання розмежування цих видів положень НД виходить за рамки цієї статті та потребує додаткового дослідження.

За результатами проведених досліджень розроблено додаток «Уніфіковані мовні форми, яких рекомендовано вживати, щоб забезпечити узгодженість перекладу з текстом оригіналу», який запропоновано долучити до проекту нової версії основоположного стандарту ДСТУ 1.7 «Національна стандартизація. Правила і методи приймання та оформлювання міжнародних і регіональних стандартів та документів, прирівняних до них (ISO/IEC Guide 21-1:2005, NEQ; ISO/IEC Guide 21-2:2005, NEQ)». Цей додаток встановлює модальну відповідність англійських уніфікованих мовних форм, унормованих для вживання в англомовних НД міжнародною директивою [2, додаток Н], з уніфікованими мовними формами українських НД, запропонованими в [3]. Запровадження

Таблиця 4. Приклад перекладу інструктивних положень

Англійський текст	Український переклад
<p>If gas is detected (e.g. by smell or by gas monitor), it is essential:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ take measures to avoid the presence of flame, spark, electric arc, incandescent heat source etc.; ▪ isolate the gas supply from an appropriate point situated, if possible, outside the affected space <p>(EN 1775:2007, п. 8.3.3)</p>	<p>Якщо виявлено газ (наприклад, за запахом або за допомогою газового дозиметру), то важливо:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ужити заходів, щоб уникнути появи полум'я, іскри, електричної дуги, джерела розжарювання тощо; ▪ перекрити подавання газу від відповідного пункту постачання, якщо можливо, то за межами постраждалого простору

такого додатка дасть змогу суттєво поліпшити якість (точність, однозначність) українських перекладів англомовних НД, прийнятих як національні НД, та їхню логічну узгодженість з текстом оригіналу.

ВИСНОВКИ

1. Ідентичності національного НД, прийнятого методом перекладання, іноземному оригіналові можна досягти лише завдяки тотожному перекладу, який для кожного положення правильно передає як його технічний зміст, так і модальність мовної форми.

2. Грунтуючись на класифікації положень НД, поданої у [1], встановлено відповідність англійських уніфікованих мовних форм, застандартизованих у міжнародній директиві [2, додаток Н], українським уніфікованим мовним формам, запропонованим у [3].

3. Розроблену методику перекладання англомовних НД підтверджено її порівнянням з рекомендаціями

авторитетних посібників з перекладання англомовних технічних і юридичних текстів, а також порівняльних граматик англійської та української мов.

4. Наведено приклади застосування методики до перекладу положень міжнародних і європейських стандартів, що підтверджують її застосовність та ефективність.

5. До нової редакції ДСТУ 1.7 запропоновано додаток, застосування якого істотно зменшить трудомісткість приймання іноземних НД як національних методом перекладання і забезпечить тотожність українського перекладу англомовному оригіналові.

6. Наступним завданням є детальне дослідження граматичних відмінностей англійських та українських уніфікованих мовних форм та впливу цих відмінностей на правила перекладання англомовних НД українською.

ЛІТЕРАТУРА

- Гінзбург М. Про класифікацію положень українських нормативних документів з погляду модальної логіки / М. Гінзбург, С. Коваленко // Стандартизація, сертифікація, якість. — 2014. — № 6. — С. 3—13.
- Rules for the structure and drafting of international Standards : ISO/IEC Directives, Part 2:2011. — Sixth edition. — ISO/IEC, 2011 — 72 p. (Правила структуривання та складання міжнародних стандартів, шоста редакція, 2011). — Режим доступу : <http://isotc.iso.org/livelink/livelink?func=ll&objId=4230456&objAction=browse&sort=subtype>
- Гінзбург М. Д. Пропозиції щодо однозначності викладання положень нормативних документів засобами української мови / М. Д. Гінзбург, С. Є. Коваленко // Стандартизація, сертифікація, якість. — 2015. — № 1. — С. 6—18.
- Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії й їхніми державами-членами, з іншої сторони // Урядовий портал (Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України). — Режим доступу : [http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_\(body\).pdf](http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_(body).pdf)
- Закон України «Про стандартизацію» від 05.06.2014 № 1315-VII. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1315-18>
- Нелюбин Л. Л. Толковый переводоведческий словарь / Л. Л. Нелюбин. — 3-е изд., перераб. — М. : Флинта; Наука, 2003. — 320 с.
- Національна стандартизація. Правила побудови, викладання, оформлення та вимоги до змісту нормативних документів (ISO/IEC Directives, Part 2, 2001, NEQ) : ДСТУ 1.5:2003 // Національна стандартизація. — К. : Держспоживстандарт України, 2003. — С. 83—142. — (Національний стандарт України).
- Національна стандартизація. Стандартизація та суміжні види діяльності. Терміни та визначення основних понять : ДСТУ 1.1:2001 // Національна стандартизація. — К. : Держспоживстандарт України, 2003. — С. 21—62. — (Національний стандарт України).
- Guide — Standardization and related activities — General vocabulary : ISO/IEC Guide 2:2004 (E/F/R) — Eighth edition — ISO/IEC, 2004. — XIV, 60 p. (Настанова — Стандартизація та суміжні види діяльності — Загальний словник. Восьме видання) — Режим доступу : http://www.iso.org/iso/iec_guide_2_2004.pdf
- Гінзбург М. Щодо згармонізованості термінології, пов'язаної з формуванням, фіксуванням, зберіганням та передаванням фахових знань / М. Гінзбург, С. Коваленко // Стандартизація, сертифікація, якість. — 2014. — № 5. — С. 3—10.
- Міждержавна система стандартизації. Терміни та визначення (ГОСТ 1.1-2002, IDT) : ДСТУ ГОСТ 1.1:2005. — К. : Держспоживстандарт України, 2006. — III, VI, 30 с. — (Національний стандарт України).
- ABBYY Lingvo x5. Електронний словник // ABBYY Software, 2011.
- Національна стандартизація. Правила і методи прийняття та застосування міжнародних і регіональних стандартів. (ISO/IEC Guide 21:1999, NEQ) (перевидання зі зміною № 1) : ДСТУ 1.7:2001 // Національна стандартизація. — К. : Держспоживстандарт України, 2003. — С. 143—174. — (Національний стандарт України).
- Regional or national adoption of International Standards and other International Deliverables — Part 1 : Adoption of International Standards : ISO/IEC Guide 21-1:2005 — First edition — ISO/IEC, 2005. — VI, 24 p. (Приймання на регіональному та національному рівнях міжнародних стандартів та інших міжнародних документів. Ч. 1. Приймання міжнародних стандартів). — Режим доступу : http://www.iso.org/iso/iec_guide_21-1_2005.pdf
- Karamysheva I. D. Contrastive Grammar of English and Ukrainian Languages : Textbook / Irina Karamysheva. —

- 2-nd edition, revised. — Vinnytsia : Nova Knyha Publishers, 2012. — 320 p.
16. Беляева М. А. Грамматика английского языка / М. А. Беляева. — М. : Высшая школа, 1971. — 334 с.
 17. Горпинич В. О. Морфологія української мови : Підручник / В. О. Горпинич. — К. : ВЦ «Академія», 2004. — 336 с. — (Серія «Альма-матер»).
 18. Жлуктенко Ю. О. Порівняльна граматики української та англійської мов : посібник для вчителів / Ю. О. Жлуктенко. — К. : Радянська школа, 1960. — 160 с.
 19. Collins Coubuilt English Grammar — Third edition. — Glasgow : HarperCollinsPublishers, 2011. — XX, 524 p.
 20. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) = Theory and Practice of Translation : Підручник / І. В. Корунець ; За ред. О. І. Терех. — Вінниця : Нова книга, 2001. — 446 с.
 21. Турук И. Ф. Пособие по переводу технических текстов с английского языка на русский / И. Ф. Турук, В. Н. Стойкова. — 3-е изд. — М. : Высшая школа, 1966. — 160 с.
 22. Бархударов Л. С. Структура простого предложения современного английского языка / Л. С. Бархударов. — М. : Высшая школа, 1966. — 200 с. — (Библиотека филолога).
 23. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : Підручник / К. Ф. Шульжук. — 2-ге вид., допов. — К. : ВЦ «Академія», 2010. — 408 с. — (Серія «Альма-матер»).
 24. Качалова К. Н. Практическая грамматика английского языка: В 2-х т. / К. Н. Качалова, Е. Е. Израилевич. — К. : Методика, 2003. — Т. 1. — 363 с. — Т. 2. — 304 с.
 25. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В'ячеслав Карабан. — 4-е вид., виправлене. — Вінниця : Нова книга, 2004. — 576 с.
 26. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов : Навч. посібник / І. В. Корунець. — Вінниця : Нова Книга, 2003. — 447 с. ■

Щодо деяких засадничих понять міжнародної та європейської стандартизації

«STANDARDIZING BODY (ORGANISATION)», «STANDARDS BODY (ORGANISATION)», «STANDARDISATION BODY (ORGANISATION)». ЯК ЦЕ БУДЕ УКРАЇНСЬКОЮ?

У нашій попередній консультації (ССЯ, 2015, № 1) показано, що міжнародна настанова [1] чітко розрізняє **орган** (англ. body) як (відповідальну за стандарти або регламенти) юридичну чи адміністративну одиницю, яка має певні завдання та структуру [1, п. 4.1], й **організацію** (англ. organization) як орган, який базується **на членстві** інших органів або окремих осіб та має визнаний статут (англ. established constitution) і власне керівництво [1, п. 4.2].

Відповідно **standardizing body** (рос. орган, занимающийся стандартизацией; стандартизирующий орган) — це орган, що виконує **визнану діяльність** у сфері стандартизації [1, п. 4.3]. Зауважимо, що **визнана діяльність** (англ. recognized activities, рос. общепризнанная деятельность) — це діяльність, прописана в його статуті.

Поняття **standardizing body (organization)** є родовим, а *regional standardizing organization* [1, п. 4.3.1] та *international standardizing organization* [1, п. 4.3.2] — видовими. Тому це родові поняття треба позначити зручним у вживанні українським терміном, від якого легко було б творити похідні. У Законі України «Про стандартизацію» для таких органів (організацій) України вжито терміна **суб'єкт стандартизації** [2, ст. 8]. Проте похідні терміни *регіональний суб'єкт стандартизації* або *міжнародний суб'єкт стандартизації* навряд чи є вдалим. Так само незручні у використанні російський термін *орган, занимающийся стандартиза-*

цией, та його українська калька *орган, що займається стандартизацією*. З огляду на все це пропонуємо англ. *standardizing* (рос. стандартизирующий) перекласти українським віддієслівним прикметником **стандартизувальний** або **стандартувальний**. Отже, українськими відповідниками англійських термінів [1, п. 4.3—4.3.2] будуть: **стандарт(из)увальний орган**, **регіональна стандарт(из)увальна організація**, **міжнародна стандарт(из)увальна організація**.

Серед стандарт(из)увальних органів міжнародна настанова виділяє **standards body** (рос. орган по стандартизации) — «стандарт(из)увальний орган, визнаний на національному, регіональному чи міжнародному рівні, **основна функція** якого, згідно з його статутом, полягає в розроблюванні, затвердженні чи прийманні широкодоступних стандартів»¹. Цей орган «може мати й інші основні функції» [1, п. 4.4]. Похідними від цього поняття є: **national standards body** (рос. национальный орган по стандартизации) [1, п. 4.4.1], **regional standards organization** (рос. региональная организация по стандартизации) [1, п. 4.4.2], **international standards organization** (рос. международная организация по стан-

¹У міжнародній настанові вжито двох англійських термінів *publicly available* [1, п. 3.2.1] та *generally available* [1, п. 9.2]. Пропонуємо перший перекладати українською як **широкодоступний**, а другий як **загальнодоступний**. На нашу думку, до загальнодоступного джерела будь-яка особа має безоплатний доступ, а до широкодоступних не можна заборонити доступ будь-кому, але цей доступ платний.